

30 redemptorystów zamordowanych w powstaniu warszawskim

30 redemptorystów zamordowanych w powstaniu warszawskim – mieszkańcy klasztoru oo. redemptorystów przy ul. Karolkowej 49 na stołecznej Woli, rozstrzelani przez Niemców w pierwszych dniach powstania warszawskiego.

Klasztor i kościół przy ul. Karolkowej zostały zdobyte 6 sierpnia 1944, tj. w drugim dniu rzezi Woli. Ponad dwudziestu zakonników Niemcy zaprowadzili wówczas do składu narzędzi i maszyn rolniczych fabryki Kirchmajera i Marczewskiego przy ul. Wolskiej 79/81 i tam rozstrzelali. Tego dnia oraz w dniach następnych zginęli lub zaginęli bez śladu także pozostali mieszkańcy klasztoru. W czasie rzezi Woli poniosło śmierć łącznie trzydziestu redemptorystów – w tym piętnastu ojców, dziewięciu braci koadiutorów, pięciu kleryków i jeden kleryk nowicjusz.

Spis treści

Geneza i przebieg mordu

Lista zamordowanych

- Ojcowie
- Bracia koadiutorzy
- Klerycy
- Kleryk nowicjusz

Upamiętnienie

Uwagi

Przypisy

Bibliografia

Pomnik przy ul. Wolskiej 79, upamiętniający tysiące mieszkańców Woli, w tym redemptorystów z klasztoru przy ul. Karolkowej, zamordowanych 6 sierpnia 1944 w fabryce Kirchmajera i Marczewskiego

Geneza i przebieg mordu

W latach 1939–1944 działania wojenne oraz represje okupantów doprowadziły do likwidacji kilku ośrodków polskiej prowincji redemptorystów^[1]. W tych okolicznościach siedzibą drugiej co do wielkości wspólnoty zakonnej redemptorystów w Polsce stał się klasztor przy ul. Karolkowej 49 na warszawskiej Woli^[2]. W sierpniu 1944 warszawska wspólnota liczyła 33 członków (ojców, braci, kleryków)^[2]. Przy klasztorze funkcjonowały nielegalne seminarium i nowicjat^[3]. Kilku zakonników i świeckich pracowników klasztoru aktywnie współpracowało z Polskim Państwem Podziemnym^[a]. Na potrzeby Armii Krajowej w klasztorze gromadzono żywność, a w ogrodzie przechowywano broń. Klasztorny budynek służył także członkom konspiracji jako miejsce spotkań^[4].

W związku z przygotowaniem do rozpoczęcia powstania w Warszawie dowództwo Armii Krajowej wyznaczyło klasztor przy ul. Karolkowej na miejsce koncentracji III Batalionu OW PPS im. Stefana Okrzei, podporządkowanego organizacyjnie dowództwu Obwodu III AK „Wola”^[5]. Niewykluczone, iż wpływ na tę decyzję wywarły powiązania niektórych zakonników z ruchem oporu^[6]. W południe 1 sierpnia 1944 na Karolkowej pojawili się oficerowie AK, którzy oświadczyli ojcu rektorowi Józefowi Kani, iż „zajmują klasztor na cele wojskowe”. Na krótko przed godziną „W” w klasztorze oraz w przylegającym doń kościele św. Klemensa Hofbauera zaczęli się gromadzić uzbrojeni żołnierze^[7]. Bezskuteczne okazały się protesty ojca rektora, który wedle relacji świadków miał niemalże „ze łzami w oczach” zaklinać powstańców by przenieśli się do innego budynku. Biskup sufragan piński Karol Niemira, który odwiedził klasztor na półtorej godziny przed wybuchem powstania, także prosił powstańców, aby nie narażali klasztoru i zakonników na niemiecki odwet. Żołnierze ponownie jednak odmówili, powołując się na rozkazy swojego dowództwa^[8]. Tego dnia w klasztorze pojawił się również kapelan Obwodu AK „Wola”, palotyn o. Władysław Zbłowski ps. „Strus”, który miał dopilnować, aby zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami wyznaczeni redemptoryści udali się na powstańcze punkty sanitarne. Po interwencji kapelana o. Kania oddelegował do tego zadania dwóch lub trzech ojców. Ostatecznie żaden z nich nie zdołał jednak dotrzeć do wyznaczonych placówek^[9].

Kościół św. Klemensa Hofbauera przy ul. Karolkowej 49

2-4 sierpnia wzdłuż osi ul. Wolskiej toczyły się zaciekle walki pomiędzy żołnierzami AK i AL a pododdziałami niemieckiej Dywizji Pancerno-Spadochronowej „Hermann Göring”. W klasztorze zaczęli wówczas szukać schronienia mieszkańcy okolicznych domów^[10]. Ojciec rektor zdołał chwilowo odwieść powstańców od zajmowania stanowisk ogniowych w zabudowaniach kościoła i klasztoru^[11]. Niemniej klasztor i jego mieszkańcy ucierpieli na skutek walk. Rankiem 2 sierpnia niemiecki pocisk uderzył w ścianę kościoła koło zakrystii; oderwany kawał muru poważnie kontuzjował wówczas o. Władysława Malisza^[12]. Wieczorem 3 sierpnia, podczas wyprawy po żywność na ul. Okopową, został ranny w nogę br. Józef Poniewierski (Filip)^[10]. 4 sierpnia niemiecki pocisk ponownie trafił w gmach kościoła, zabijając lub raniąc wielu uchodźców^[13]. W związku z rosnącym zagrożeniem dwóch lub trzech kleryków prawdopodobnie złożyło 2 sierpnia przyspieszone ślubny zakonny^[14].

5 sierpnia oddziały niemieckie dowodzone przez SS-Gruppenführera Heinza Reinefartha przystąpiły do szturm na Wolę. Rozpoczęła się jednocześnie masowa rzeź polskiej ludności cywilnej. Tego poranka kościół ucierpiał na skutek niemieckiego nalotu – według jednej z relacji bomba eksplodowała obok prezbiterium, doprowadzając do zasypania ołtarza z konsekrowanymi hostiami; inni świadkowie twierdzili natomiast, iż wybuch spowodował wybite wszystkich szyb w oknach, których odłamki zraniły wielu ludzi. Zakonnicy oraz przebywający w klasztorze uchodźcy musieli szukać schronienia w piwnicach. Zniesiono tam również obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy^[15]. Mimo prośb ojca rektora powstańcy zajęli stanowiska ogniowe w klasztornym budynku, ostrzeliwując Niemców z najwyższej (zachodniej) kondygnacji^[16]. W godzinach wieczornych w schronie odbyło się nabożeństwo, w którego trakcie o. Tadeusz Müller miał udzielić zgromadzonym ogólnego rozgrzeszenia (inne relacje mówią, że uczynił to później o. Józef Kania). Około godziny 22:30 do schronu miał przybyć powstaniec z ostrzeżeniem, iż Niemcy są już blisko i należy uciekać. Ojciec rektor sprzeciwił się jednak opuszczeniu klasztoru, twierdząc, iż lepiej będzie „zginąć na miejscu”^[17]. Wierni regule posłuszeństwa redemptoryści podporządkowali się decyzji przełożonego^{[b][18]}.

Po północy 6 sierpnia, około godz. 1:00 lub 2:00, klasztor i kościół zostały opanowane przez Niemców. Przebywających w schronie i w zabudowaniach Polaków wyprowadzono na ul. Karolkową, a następnie ustawiono pod ścianą fabryki Henneberga. Tam żołnierze dokonali „selekcji”, ustawiając osobno kobiety i dzieci, mężczyzn oraz zakonników^[19]. Według niektórych relacji to właśnie wówczas ojciec rektor udzielił wszystkim obecnym ogólnego rozgrzeszenia (za co miał otrzymać cios kolbą karabinową)^[20]. Po szybkiej rewizji tłum Polaków ustawiono czwórkami i pognano w kierunku zamienionego na punkt zborny kościoła św. Wojciecha przy ul. Wolskiej 76^[21]. Kolumna dotarła na miejsce we wczesnych godzinach porannych. Kobiety i dzieci wprowadzono do kościoła, a mężczyzn podzielono na kilkudziesięcioosobowe grupy, po czym zaprowadzono do leżącego po drugiej stronie ulicy składu narzędzi i maszyn rolniczych fabryki Kirchmajera i Marczewskiego (ul. Wolska 79/81)^{[22][23]}. W

pierwszej partii znalazło się ponad dwudziestu redemptorystów. Świadkiem egzekucji, która rozpoczęła się chwilę później^[C], był Czesław Cieplik z ul. Chłodnej. Zeznał on po wojnie, iż zakonników ustawiono w dwuszeregu, po czym kolejno zabito strzałami w tył głowy. Jako ostatni zginać miał ojciec rektor, którego Niemcy zmusili w ten sposób do patrzenia na śmierć powierzonych jego opiece członków wspólnoty. Cieplik wraz z synem pracował później przy układaniu na stos zwłok zamordowanych redemptorystów. Zdołał uciec z miejsca kaźni, lecz jego syn został zastrzelony w czasie ucieczki^[24]. Tymczasem Niemcy rozstrzelali jeszcze w tym miejscu kilka grup mężczyzn przyprawdzonych z klasztoru przy ul. Karolkowej. W trakcie masakry niespodziewanie przyszedł jednak rozkaz wstrzymania egzekucji, co ocaliło życie pozostałym mężczyznom^{[23][25]}. Ciała redemptorystów oraz innych ofiar masakry zostały później spalone przez członków Verbrennungskommando^[26].

Tablica Tchorka upamiętniająca 30 straconych redemptorystów. Kościół św. Klemensa Hofbauera

Świadkiem egzekucji redemptorystów był również niemiecki policjant Aloys T., zastępca dowódcy plutonu w batalionie policyjnym z Kraju Warty. W zeznaniu złożonym na potrzeby śledztwa prowadzonego w latach 60. przeciw Heinzowi Reinefarthowi opisał on przebieg masakry następującymi słowami:

Tablica Tchorka upamiętniająca ofiary egzekucji w fabryce Kirchmajera i Marczewskiego (ul. Wolska 79/81)

„ Na Wolskiej zobaczyłem nagle dużą kolumnę ludzi idących od strony centrum miasta w eskorcie żołnierzy. Nastroje od razu nam się pogorszyły i słychać było m.in. słowa: „Prowadzą też klechów” [...] Po mniej więcej 10 minutach zobaczyłem nagle, jak 15 czy 20 księży katolickich zatrzymało się w blasku płonącego domu. Stali w jednym szeregu. Nagle podbiegli do nich od tyłu dwaj żołnierze SD uzbrojeni w karabiny maszynowe i zabili ich wszystkich strzałem w kark. Kiedy skończyli, przyszła kolej na około 20 Polaków, wśród których znajdował się też chłopiec w wieku 14-15 lat. Był to straszny widok. Nigdy wcześniej nie wstydziałem się tak bardzo jak tamtej nocy, że jestem Niemcem^[27].

Nie wszyscy mieszkańcy klasztoru zostali jednak zamordowani w składzie narzędzi i maszyn rolniczych.

- Jest pewne, iż rankiem 6 sierpnia w klasztorze przebywało wciąż co najmniej trzech zakonników^[28]. Z zeznań świadków wynika, iż byli to ojcowie Henryk Kotyński i Tadeusz Doliński, których żołnierze skierowali z powrotem do klasztoru, aby tam zaopiekowali się o. Edmundem Górskim (z powodu choroby był on niezdolny do poruszania się o własnych siłach)^[29]. Tego poranka ojcowie mieli nawet odprawić dwie msze dla kilkunastu ocalałych polskich cywilów. W trakcie drugiej mszy do kościoła wtargnęli jednak Niemcy, którzy oderwali o. Kotyńskiego od ołtarza, a następnie rozpoczęli przeszukanie budynku. Jeden z żołnierzy, władający językiem polskim, pozwolił wówczas uciec grupie kobiet i dzieci. Trzej zakonnicy byli wtedy po raz ostatni widziani żywi^[30]. Kilka miesięcy później częściowo spalone zwłoki o. Górskiego odnaleziono w klasztornej piwnicy^[31]. Na temat okoliczności śmierci dwóch pozostałych redemptorystów istnieją natomiast sprzeczne relacje. W przylegającym do klasztoru ogrodzie Pałacyku Biernackich kilku świadków miało później zobaczyć zwłoki dwóch duchownych, których rysopis odpowiadał wizerunkowi ojców Dolińskiego i Kotyńskiego^[32]. Franciszek Zasada, ocalały członek Verbrennungskommando, zeznał natomiast, iż w ogrodzie pałacyku spalił wraz z kolegami ciała trzech duchownych^[33]. Z kolei inny świadek twierdził, iż 7 sierpnia znalazł na terenie kościoła ciała trzech redemptorystów, leżące odpowiednio w drzwiach, w prezbiterium oraz przed bocznym ołtarzem^[34].
- Dzięki nadejściu rozkazu o wstrzymaniu egzekucji rozstrzelania w składzie maszyn rolniczych uniknęli bracia Stanisław Krzywiński (*Rafał*) i Franciszek Bednarz (*Jozafat*). Razem z kilkudziesięcioma innymi mężczyznami zostali oni uwięzieni w budynku przy ul. Sokołowskiej (naprzeciw kościoła św. Wojciecha). Już wieczorem 6 sierpnia Niemcy wywołali jednak br. Krzywińskiego, po którym ślad odtąd zaginął^[35]. Z kolei 7 sierpnia Niemcy polecieli zgłosić się wszystkim Polakom, którzy nie czują się na siłach dojsć pieszo do obozu przejściowego w Pruszkowie. Między innymi zgłosił się wówczas 78-letni br. Bednarz, który jeszcze tego samego dnia miał zostać

rozstrzelany^[36]. Znaleźli się jednak świadkowie, którzy twierdzili, iż br. Bednarza jeszcze przez kilka dni widywano na ul. Sokołowskiej, a jego egzekucja nastąpiła dopiero w okolicach 11 sierpnia^[28].

- W nieznanym do końca okolicznościach zginął o. Rafał Raczek. Rankiem 6 sierpnia znajdował się on w grupie mężczyzn, która w ostatniej chwili uniknęła rozstrzelania w składzie narzędzi i maszyn rolniczych. Wraz z pozostałymi mężczyznami o. Raczek trafił następnie do kościoła św. Wojciecha, lecz tam ślad po nim się urywa. Franciszek Zasada zeznał, że gdy wraz z pozostałymi członkami Verbrennungskommando palił ciała w ogrodzie Pałacyku Biernackich, był świadkiem, jak esesmani przez wyrwę w murze od strony klasztoru redemptorystów przyprowadzili do ogrodu starego zakonnika, którego po wyszydzeniu zastrzelili. Zasada przypuszczał, iż zamordowanym duchownym był o. Doliński, lecz wiek i rysopis ofiary wskazują, iż był to raczej o. Raczek^[37].

W 1976 do warszawskiego klasztoru oo. redemptorystów zgłosił się świadek, który twierdził, że w czasie egzekucji w składzie maszyn rolniczych jeden z zakonników zdołał zdjąć habit i niepostrzeżenie dołączyć do innej grupy mężczyzn. 8 sierpnia wraz ze współtowarzyszami został wywieziony na roboty przymusowe do Alexanderdorf koło Oldenburga, gdzie zginął na krótko przed wyzwoleniem. Zakonnik nigdy nie podał swojego nazwiska, a koledzy zwali go „Juliuszem”. Z rysopisu wynika, iż niezidentyfikowanym redemptorystą mógł być o. Władysław Malisz, lecz nie jest to możliwe do zweryfikowania^[38].

W czasie rzezi Woli zginęło łącznie trzydziestu redemptorystów z klasztoru przy ul. Karolkowej – w tym piętnastu ojców, dziewięciu braci koadiutorów, pięciu kleryków i jeden kleryk nowicjusz^[39]. Ocalało tylko trzech mieszkańców klasztoru – ojcowie Piekarz i Jan Igielski oraz kleryk Jan Piekarski – którzy w momencie wybuchu powstania przebywali w sierocińcu ss. urszulanek w Czarnej^[40]. Kościół i klasztor przy ul. Karolkowej zostały częściowo spalone i zrujnowane, lecz silna konstrukcja zapobiegła ich całkowitemu zniszczeniu^[41].

Lista zamordowanych

Ojcowie

1. **Doliński Tadeusz** (ur. 15 lipca 1880 w Nockowej) – śluby zakonne złożył 8 września 1905 w Mościskach, święcenia kapłańskie przyjął 28 lipca 1907 w Maksymówce. W czasie I wojny światowej pełnił posługę jako kapelan w austro-węgierskich szpitalach wojskowych, rotaczając jednocześnie opiekę nad polskimi uchodźcami z Galicji. Członkiem warszawskiej wspólnoty zakonnej pozostawał od 1933 roku. Pełnił funkcję prefekta chorych i gości, a dzięki spadkowi po rodzicach przyczynił się także do rozbudowy tamtejszej fundacji^[42].
2. **Górski Edmund** (ur. 28 października 1875 w Miechowie) – święcenia kapłańskie przyjął 28 października 1898 w Kielcach. Początkowo jako ksiądz diecezjalny pełnił posługę w różnych parafiach diecezji kieleckiej. Uzyskał godność dziekana oraz funkcję ojca duchowego kleryków w kieleckim seminarium duchownym. Wkrótce podjął jednak decyzję o wstąpieniu do zakonu redemptorystów. Śluby zakonne złożył 2 sierpnia 1914 w Mościskach. W latach 1920–1926 i 1934–1939 piastował urząd rektora klasztoru przy ul. Karolkowej w Warszawie, przez pewien czas pełnił także funkcję przełożonego klasztoru w Toruniu. Po wybuchu II wojny światowej pełnił przez pewien czas funkcję przełożonego klasztoru i kierownika seminarium w Tuchowie. Do Warszawy powrócił ostatecznie w 1943 roku. W ostatnich latach życia stan jego zdrowia systematycznie się pogarszał^[43].
3. **Kaczewski Franciszek** (ur. 2 kwietnia 1913 w Łękawicy) – podobnie jak jego dwaj starsi bracia podjął decyzję o wstąpieniu do zakonu redemptorystów. Do juwenatu został przyjęty w 1925 roku, a śluby zakonne złożył 3 sierpnia 1934 w Mościskach. Święcenia kapłańskie przyjął 25 czerwca 1939 w Tarnowie. Wybuch wojny uniemożliwił mu podjęcie szerszej działalności misyjnej. Przez pewien czas pracował przy kościele św. Józafata w Lublinie. Do wspólnoty warszawskiej został przydzielony na krótko przed wybuchem powstania^[44].
4. **Kania Józef** (ur. 23 stycznia 1885 w Klikowej) – śluby zakonne złożył 18 listopada 1901 w Mościskach, święcenia kapłańskie przyjął 28 lipca 1907 w Maksymówce. Początkowo pracował jako lektor w seminarium zakonnym redemptorystów w Mościskach, później pełnił urząd przełożonego w różnych klasztorach. Kłopoty zdrowotne uniemożliwiły mu wyjazd na misję do Argentyny. Funkcję rektora klasztoru w Warszawie pełnił z przerwami od 1930 do swojej śmierci w sierpniu 1944^[45].
5. **Kapusta Józef** (ur. 30 października 1916 we Wróźenicach) – do juwenatu w Toruniu został przyjęty w 1930 roku, a śluby zakonne złożył 2 sierpnia 1935 w Mościskach. Święcenia kapłańskie przyjął 29 czerwca 1941 w

Symboliczny grób zamordowanych redemptorystów na Cmentarzu Wolskim

Tuchowie. Uczestniczył w pracach misyjnych i rekolekcyjnych, a także pełnił funkcję kronikarza klasztoru w Tuchowie. Do wspólnoty warszawskiej został przydzielony na trzy tygodnie przed wybuchem powstania^[46].

6. **Kotyński Henryk** (ur. 25 stycznia 1880 w Wysokiem Mazowieckiem) – święcenia kapłańskie przyjął 18 lipca 1909 w Lublinie. Jako ksiądz diecezjalny pełnił przez krótki czas posługę kapelana lubelskiego szpitala. Podjąwszy decyzję o wstąpieniu do zakonu redemptorystów, złożył 8 września 1912 śluby zakonne w Mościskach. Od 1927 roku przebywał niemal stale w klasztorze przy ul. Karolkowej w Warszawie. Jako były farmaceuta opiekował się często chorymi współbraćmi. Był cenionym spowiednikiem^[47].
7. **Majgier Franciszek** (ur. 1 kwietnia 1881 w Strzelczyskach) – nowicjat odbywał w Eggenburgu, gdzie 2 sierpnia 1899 złożył także śluby zakonne. Święcenia kapłańskie przyjął 1 sierpnia 1906 w Mautern. Po powrocie do Polski pełnił funkcję wykładowcy w juwenacie, a w czasie I wojny światowej pracował w austriackim Linzu, gdzie opiekował się polskimi uchodźcami oraz rannymi w szpitalach wojskowych. W pierwszych latach II wojny światowej pełnił funkcję ekonoma klasztoru redemptorystów w Zamościu, który wraz ze współbraćmi musiał jednak opuścić z powodu zagrożenia ze strony ukraińskich nacjonalistów. Po 1942 roku przebywał w Warszawie^[48].
8. **Malisz Władysław** (ur. 23 lutego 1909 w Faściszowej) – juwenat rozpoczął w Tuchowie, a ukończył w Toruniu. Śluby zakonne złożył 2 sierpnia 1928 w Mościskach, natomiast święcenia kapłańskie przyjął 13 sierpnia 1933 w Tuchowie. W 1938 roku objął urząd rektora klasztoru w Krakowie. W latach 1939–1942 pełnił funkcję przełożonego wspólnoty zakonnej w Mościskach, którą bez poważniejszych strat zdołał przeprowadzić przez okres okupacji sowieckiej. W celu odpoczynku i wzmocnienia zdrowia został w 1942 skierowany do klasztoru w Tuchowie, gdzie pracował jako rekolekcjonista i misjonarz. Później został przydzielony do wspólnoty warszawskiej, gdzie pełnił funkcję ekonoma oraz zastępcy rektora^[49].
9. **Müller Tadeusz** (ur. 10 stycznia 1908 w Krakowie) – juwenat rozpoczął w Tuchowie, a ukończył w Toruniu. Śluby zakonne złożył 2 sierpnia 1924 w Mościskach, natomiast święcenia kapłańskie przyjął 15 kwietnia 1933 w Tuchowie. Wybuch wojny uniemożliwił mu podjęcie szerszej działalności misyjnej. W Warszawie pracował od 1942 roku, m.in. jako główny pomocnik ekonoma^[50].
10. **Palewski Józef** (ur. 22 marca 1867 w Starej Wsi) – święcenia kapłańskie przyjął 14 czerwca 1890 w Tarnowie. Początkowo jako ksiądz diecezjalny pełnił posługę w parafiach w Bochni i Tarnowie. Podjąwszy decyzję o wstąpieniu do zakonu redemptorystów, złożył 2 sierpnia 1893 śluby zakonne w Eggenburgu. Po powrocie do Polski pełnił rozmaite funkcje w powstającej prowincji polskiej zakonu redemptorystów. Piastował m.in. stanowisko dyrektora juwenatu (1893–1907) oraz rektora klasztoru w Tuchowie (1901–1904). Uczestniczył w tworzeniu klasztoru redemptorystów w Warszawie. Był wydawcą i redaktorem miesięcznika „Chorągiew Maryi”. Przetłumaczył na język polski kilka dzieł ascetycznych, m.in. „Nawiedzenie Najświętszego Sakramentu” św. Alfonsa Liguori. Od 1934 stale przebywał w Warszawie. Przez wiele lat sprawował urząd ekonoma klasztoru przy ul. Karolkowej^[51].
11. **Raczko Rafał** (ur. 24 października 1868 w Kielcach) – święcenia kapłańskie przyjął 20 lipca 1891 w Kielcach. Jako ksiądz diecezjalny pełnił początkowo posługę w różnych parafiach diecezji kieleckiej. Podjąwszy decyzję o wstąpieniu do zakonu redemptorystów, rozpoczął w 1913 nowicjat w klasztorze w Mościskach. Z powodu wybuchu I wojny światowej musiał wyjechać do Bilska na Morawach, gdzie 13 listopada 1914 złożył śluby zakonne. Odtąd pracował aktywnie jako misjonarz i rekolekcjonista. Członkiem warszawskiej wspólnoty zakonnej pozostawał od 1936 roku^[52].
12. **Ruciński Antoni** (ur. 18 czerwca 1908 w Rumianie) – nowicjat odbył w Mościskach, gdzie 2 sierpnia 1927 złożył także śluby zakonne. Święcenia kapłańskie przyjął 13 sierpnia 1933 w Tuchowie. Przygotowywał się do pełnienia posługi wśród szwedzkiej Polonii, co uniemożliwił jednak wybuch II wojny światowej. W okresie okupacji sowieckiej pełnił funkcję magistra nowicjatu w klasztorze w Mościskach. Po niemieckiej inwazji na ZSRR przeniósł się do klasztoru w Łomnicy, gdzie piastował urząd ekonoma i pomocnika magistra nowicjatu. W związku z groźbą niemieckich represji seminarium i nowicjat zostały jednak wkrótce zamknięte, a o. Ruciński wraz z grupą nowicjuszy przeniósł się do Warszawy^[53].
13. **Sanikowski-Dziegieć Leonard**^[54] (ur. 24 sierpnia 1891 w Horodyszczach) – śluby zakonne złożył 2 sierpnia 1912 w Mościskach, święcenia kapłańskie przyjął 10 marca 1918 we Lwowie. Z powodu wady wymowy nie zdobył renomy wybitnego kaznodziei, uważany był natomiast za „męczennika konfesjonu”. Wybuch wojny uniemożliwił realizację jego planów dotyczących pracy misyjnej na Wołyniu^[55].
14. **Szymlik Jan** (ur. 27 listopada 1913 w Schönwerder) – śluby zakonne złożył 2 sierpnia 1933 w Mościskach, święcenia kapłańskie przyjął 29 czerwca 1938 w Tarnowie. Z powodu gruźlicy, na którą zapadł pod koniec studiów seminaryjnych, przechodził intensywną kurację w Zakopanem, Krakowie i od roku 1940 w Warszawie. Zapowiadał się jako uzdolniony kaznodzieja^[56].
15. **Świerczek Jan** (ur. 13 maja 1916 w Jadownikach) – śluby zakonne złożył 2 sierpnia 1936 w Mościskach, święcenia kapłańskie przyjął 29 czerwca 1941 w Tuchowie. Po krótkiej pracy misyjnej został w połowie lipca 1944 przydzielony do wspólnoty zakonnej w Warszawie^[57].

Bracia koadiutorzy

1. **Bednarz Franciszek** (ur. 4 października 1866 w Bratkowicach) – śluby zakonne złożył 26 kwietnia 1896 w Eggenburgu. Przyjął imię zakonne *Jozafat*. Pracował w różnych klasztorach, przeważnie jako krawiec. W ostatnich latach życia zupełnie ogłuchł^[58].
2. **Bogacz Stefan** (ur. 7 kwietnia 1917 w Radgoszczy) – śluby czasowe złożył 7 lutego 1937 w Toruniu. W klasztorze przy ul. Karolkowej mieszkał od 1942 roku. Zajmował się przede wszystkim krawiectwem^[59].
3. **Duda Feliks** (ur. 10 listopada 1878 w Siemiechowie) – śluby wieczyste złożył 2 sierpnia 1903 w Tuchowie. Przyjął imię zakonne *Akwini*. W latach 1914–1919 odbywał służbę wojskową. Przez wiele lat pracował w różnych klasztorach jako kucharz, a gdy uniemożliwiły mu to kłopoty zdrowotne, nauczył się gry na organach i niekiedy wyręczał organistę. Ostatnich 15 lat życia spędził w klasztorze przy ul. Karolkowej^[60].
4. **Kolak Stanisław** (ur. 9 listopada 1905 w Luszowicach) – postulat i nowicjat odbył w Toruniu, gdzie 16 października 1933 złożył także śluby czasowe. Przyjął imię zakonne *Bogumił*. Po wybuchu II wojny światowej wraz z br. Stanisławem Krzywińskim złożył 4 września 1939 śluby wieczyste. Niedługo później opuścił Toruń i udał się do Krakowa, skąd po pewnym czasie przełożeni zakonni przenieśli go do Warszawy^[61].
5. **Krzywiński Stanisław** (ur. 11 stycznia 1905 w Gogolowie) – postulat i nowicjat odbył w Toruniu, gdzie 12 maja 1934 złożył także śluby czasowe. Przyjął imię zakonne *Rafał*. Po wybuchu II wojny światowej wraz z br. Stanisławem Kolakiem złożył 4 września 1939 śluby wieczyste. Przeniesiony do wspólnoty warszawskiej pracował jako ogrodnik^[62].
6. **Mikołajski Leon** (ur. 27 sierpnia 1919 w Hombord) – postulat i nowicjat odbył w Toruniu, gdzie 15 października 1937 złożył także śluby czasowe. Przyjął imię zakonne *Ambroży*. Mieszkał w klasztorach w Tuchowie i Krakowie, pracując przede wszystkim jako szewc. W lipcu 1944 skierowano go czasowo do Warszawy, aby dokonał napraw obuwia w tamtejszym klasztorze. Tam też zastał go wybuch powstania^[63].
7. **Poniewierski Józef** (ur. 4 sierpnia 1888 w Pacanowie) – nowicjat rozpoczął w sierpniu 1906 w klasztorze w Tuchowie. Śluby wieczyste złożył 2 sierpnia 1910 w Mościskach. Przyjął imię zakonne *Filip*. Mimo iż był z zawodu szewcem, pracował przede wszystkim jako ogrodnik, a sporadycznie również jako furtian. W Warszawie pełnił posługę od 1930 roku^[64].
8. **Roman Ludwik** (ur. 19 grudnia 1897 w Kołkówce) – uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, dosłużył się stopnia kaprała WP. Postulat i nowicjat odbył w Tuchowie, gdzie 2 sierpnia 1924 złożył także śluby czasowe. Przyjął imię zakonne *Korneliusz*. Śluby wieczyste złożył w 1930 roku. Początkowo pracował jako krawiec, a po przeniesieniu do Torunia i odbyciu kursu pielęgniarstwa pełnił posługę jako opiekun apteki i sali chorych. Członkiem warszawskiej wspólnoty zakonnej pozostawał od 1942 roku. W klasztorze przy ul. Karolkowej pełnił funkcję zakrystiana^[65].
9. **Wereszczyński Bronisław** (ur. 18 sierpnia 1917 w Isernej) – postulat odbył w Mościskach a nowicjat w Toruniu, gdzie 2 lutego 1937 złożył także śluby czasowe. Niedługo później wyjechał do Warszawy, gdzie pracował w kuchni klasztornej^[66].

Klerycy

1. **Doleżał Ferdynand** (ur. 30 maja 1923 w Krakowie) – w 1935 roku został przyjęty do juwenatu w Toruniu. W związku z wybuchem wojny był zmuszony dokończyć naukę w Krakowie. W mieście tym rozpoczął również nowicjat, który kontynuował następnie w Łomnicy, gdzie 2 lutego 1941 złożył śluby czasowe. Po tym, jak władze niemieckie zlikwidowały liceum w Tuchowie, był zmuszony przez osiem miesięcy pracować zarobkowo w krakowskiej fabryce bezpieczników. Następnie został skierowany do warszawskiej wspólnoty redemptorystów, gdzie w tamtejszym nielegalnym seminarium miał dokończyć naukę. W Warszawie zastał go wybuch powstania^[67].
2. **Dzierzgwa Marian** (ur. 20 października 1924 w Skarżysku-Kamiennej) – w 1938 roku został przyjęty do juwenatu w Toruniu. Po wybuchu wojny uciekł do Lublina, a po powrocie w rodzinne strony przez pewien czas wykonywał pracę biurową. W październiku 1940 udał się do Krakowa, aby kontynuować naukę w juwenacie. Śluby zakonne złożył 2 lutego 1942 w Łomnicy. Później przez pewien czas przebywał w Tuchowie, a następnie w Przedborzu, gdzie pomagał miejscowym księżom w przygotowaniu dzieci do pierwszej komunii świętej. Od lutego 1943 przebywał w Warszawie, gdzie zdołał ukończyć liceum i pierwszy kurs filozofii^[68].
3. **Motyka Bolesław** (ur. 4 lipca 1924 w Staroniwej) – w 1938 roku został przyjęty do juwenatu w Toruniu. Po niemieckiej inwazji na Polskę był zmuszony przerwać naukę i powrócić do rodziny, lecz już wkrótce wstąpił do tajnego juwenatu w Krakowie. W lutym 1942 rozpoczął nowicjat w Łomnicy, który z powodu represji niemieckich był jednak zmuszony przerwać już po trzech miesiącach. Przez pewien czas pracował w jednej z rzeszowskich parafii. W październiku 1943 udał się do Warszawy, gdzie wznowił formację nowicjacką. W związku z wybuchem powstania i rosnącym zagrożeniem dla klasztoru i jego mieszkańców prawdopodobnie w dniu 2 sierpnia 1944 złożył przyśpieszone śluby zakonne^[69].
4. **Nowakowski Jan** (ur. 1 grudnia 1918 w Zakościelu) – w 1932 roku został przyjęty do juwenatu w Toruniu, lecz problemy zdrowotne (gruźlica) zmusiły go do chwilowego przerwania nauki. W latach szkolnych działał aktywnie w stowarzyszeniach katolickich, a podczas okupacji sowieckiej pracował w kooperatywie w Mościskach. W lutym 1942 rozpoczął nowicjat w Łomnicy, który z powodu represji niemieckich był jednak zmuszony przerwać już po

trzech miesiącach. We wrześniu 1943 udał się do Warszawy, gdzie wznowił formację nowicjacką. W związku z wybuchem powstania i rosnącym zagrożeniem dla klasztoru i jego mieszkańców prawdopodobnie w dniu 2 sierpnia 1944 złożył przyśpieszone śluby zakonne^[70].

5. **Zasadni Franciszek** (ur. 16 kwietnia 1923 w Zasadnem) – w 1938 roku został przyjęty do juwenatu w Toruniu. Po niemieckiej inwazji na Polskę powrócił do rodzinnego domu, gdzie przez pewien czas uczył się prywatnie. W lutym 1942 rozpoczął nowicjat w Łomnicy, który z powodu represji niemieckich był jednak zmuszony przerwać już po trzech miesiącach. Jesienią 1942 udał się do Warszawy, gdzie wznowił formację nowicjacką. W związku z wybuchem powstania i rosnącym zagrożeniem dla klasztoru i jego mieszkańców prawdopodobnie w dniu 2 sierpnia 1944 złożył przyśpieszone śluby zakonne^[71].

Kleryk nowicjusz

1. **Szymski Antoni** (ur. 30 marca 1921 w Myślenicach) – do chwili wybuchu wojny ukończył trzy klasy gimnazjalne. Przez pewien czas pracował w tartaku, co uchroniło go przed wywózką na roboty przymusowe do Niemiec. 9 listopada 1943 rozpoczął formację nowicjacką w Warszawie. Tam też zastał go wybuch powstania^[72].

Upamiętnienie

Powróciwszy do Warszawy pod koniec stycznia 1945, o. Jan Igielski udał się na miejsce straceń w składzie narzędzi i maszyn rolniczych fabryki Kirchmayera i Marczewskiego. Odnalazł tam ludzkie prochy i resztki kości, a wśród nich kilkanaście kluczy oraz kilka medalionów i pectorałów noszonych przez redemptorystów^{[23][73]}. 25 marca 1945 owe szczątki ludzkie zostały wraz z odnalezionym w klasztornej piwnicy ciałem o. Edmunda Górskiego pogrzebane na Cmentarzu Wolskim^[74]. Symboliczne groby zamordowanych redemptorystów znajdują się odtąd przy wschodniej ścianie cmentarnego kościoła pod wezwaniem św. Grzegorza^[75].

Tablice upamiętniające zamordowanych redemptorystów. Plac Męczenników Warszawskiej Woli

W latach 50. na frontonie kościoła św. Klemensa Hofbauera umieszczono wykonaną z piaskowca tablicę pamiątkową projektu Karola Tchorka, upamiętniającą redemptorystów zamordowanych 6 sierpnia 1944^{[d][76][77]}. Inna tablica projektu Tchorka, wolno stojąca przy ul. Wolskiej 77/81, upamiętnia ofiary egzekucji dokonywanych w składzie narzędzi i maszyn rolniczych fabryki Kirchmajera i Marczewskiego^{[78][79]}.

W czasach PRL klasztor i kościół przy ul. Karolkowej 49 stanowiły jeden z ważniejszych ośrodków krzewiących pamięć o rzezi Woli i jej ofiarach. Wiele wysiłków w upamiętnienie martyrologii trzydziestu redemptorystów włożył zwłaszcza o. Andrzej Rębacz (zm. 2011)^[80]. Od 2000 roku niewielki ogrodzony placzyk przylegający do kościoła i klasztoru znany jest jako plac Męczenników Warszawskiej Woli. Znajduje się tam szereg pamiątkowych tablic poświęconych mieszkańcom dzielnicy zamordowanym w sierpniu 1944, w tym dwie tablice upamiętniające rozstrzelanych redemptorystów^[81].

11 września 2010 roku przy ul. Wolskiej 79 odsłonięty został niewielki pomnik zaprojektowany przez Marka Moderau, upamiętniający redemptorystów oraz blisko 2 tys. mieszkańców Woli zamordowanych 6 sierpnia 1944 w składzie narzędzi i maszyn rolniczych fabryki Kirchmajera i Marczewskiego. W uroczystości odsłonięcia pomnika wziął udział jeden z trzech ocalałych mieszkańców klasztoru przy ul. Karolkowej, o. Jan Piekarski. Pomnik w kolorze czarnym nawiązuje swą formą do habitu redemptorystów, przez który przenika krzyż^[82]. Widnieją na nim nazwiska zamordowanych redemptorystów oraz napis o treści:^[83]

Pamięci 30 zakonników redemptorystów i około 2 tysięcy mieszkańców warszawskiej Woli zamordowanych przez Niemców w fabryce Kirchmayera i Marczewskiego w dniu 6 sierpnia 1944 roku „
„ Pozostali wierni Bogu, Kościołowi i Ojczyźnie

17 września 2003 biskup pelpliński Jan Bernard Szlaga otworzył proces beatyfikacyjny 122 polskich ofiar hitleryzmu, wśród których znalazł się jeden z redemptorystów zamordowanych w czasie rzezi Woli, o. Józef Palewski^[84].

Uwagi

- a. Byli to m.in. ojcowie Władysław Malisz, Tadeusz Müller i Antoni Ruciński; bracia Stanisław Krzywiński i Ludwik Roman, a także świecki pracownik – Józef Rogoziński. Patrz: Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 7–8.
- b. Według jednego ze świadków wieczorem 5 sierpnia dwóch młodych ojców w przebraniu opuściło klasztor. Jeśli jednak ta relacja jest prawdziwa, nie wiadomo kim oni byli, ani jakie były ich dalsze losy. Patrz: Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 20.
- c. Ojciec Jan Igielski twierdził, że egzekucja rozpoczęła się o godzinie 10:00 rano. Patrz: Datner i Leszczyński 1962 ↓, s. 77.
- d. Napis na tablicy informuje niezbyt precyzyjnie: „Tu w dniu 6 sierpnia 1944 r. hitlerowcy rozstrzelali około 30 księży rzymsko katolickich” (sic!). Patrz: Cieplowski 2004 ↓, s. 113.

Przypisy

1. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 7.
2. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 99.
3. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 103.
4. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 7–8.
5. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 8 i 10–11.
6. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 11.
7. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 9.
8. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 10 i 78–79.
9. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 10 i 79.
10. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 14.
11. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 13.
12. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 12.
13. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 15.
14. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 13, 29, 80.
15. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 15–16 i 81–82.
16. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 17 i 81.
17. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 17.
18. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 122.
19. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 18 i 123.
20. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 124.
21. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 18–19 i 124.
22. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 19 i 124.
23. Datner i Leszczyński 1962 ↓, s. 77.
24. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 19, 83–84, 125.
25. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 83 i 126.
26. Datner i Leszczyński 1962 ↓, s. 251.
27. Sennerteg 2009 ↓, s. 48–49.
28. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 20.
29. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 20 i 124.
30. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 20, 84–85, 128.
31. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 23–24 i 34.
32. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 86 i 129.
33. Datner i Leszczyński 1962 ↓, s. 247.
34. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 20 i 86.
35. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 20, 23, 86.
36. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 23 i 87.

37. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 19, 21, 83, 88.
38. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 21 i 131–132.
39. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 23.
40. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 77 i 105–106.
41. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 88–94.
42. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 24 i 31–32.
43. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 24 i 33–34.
44. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 25 i 35.
45. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 25 i 36.
46. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 25 i 38.
47. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 25, 39–40, 102.
48. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 25 i 41.
49. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 25, 43, 101.
50. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 26, 44, 101.
51. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 26 i 46.
52. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 26 i 48–49.
53. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 26 i 50–51.
54. Leonard Sanikowski-Dziegieć (<http://www.1944.pl/ofiary-cywilne/leonard-sanikowski,39663.html>). 1944.pl. [dostęp 2017-03-17].
55. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 26 i 52.
56. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 26 i 53.
57. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 27 i 54.
58. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 27 i 56.
59. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 27 i 57.
60. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 27 i 58.
61. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 27 i 59.
62. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 27 i 60.
63. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 28 i 61.
64. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 28 i 62–63.
65. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 28 i 64.
66. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 28 i 65.
67. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 28 i 66.
68. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 28 i 67.
69. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 29 i 68.
70. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 29 i 69–70.
71. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 29 i 71.
72. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 29 i 72.
73. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 118.
74. Dołbakowski i Sojka 2000 ↓, s. 129.
75. Utracka 2009 ↓, s. 98.
76. Utracka 2009 ↓, s. 40.
77. Cieplowski 2004 ↓, s. 113.
78. Utracka 2009 ↓, s. 81.
79. Cieplowski 2004 ↓, s. 342.
80. Gursztyn 2014 ↓, s. 371–372.
81. Cieplowski 2004 ↓, s. 114–116.
82. Siwek 2010 ↓.
83. Gursztyn 2014 ↓, s. 376.
84. Upamiętnią męczenników (<http://www.naszdziennik.pl/wiara-kosciol-w-polsce/53249,upamietnia-meczennikow.html>). naszdziennik.pl, 2013-09-08. [dostęp 2016-07-23].

Bibliografia

- Stanisław Ciepłowski: *Wpisane w kamień i spiż. Inskrypcje pamiątkowe w Warszawie XVIII–XX w.* Warszawa: Argraf, 2004. ISBN 83-912463-4-5.
- Szymon Datner, Kazimierz Leszczyński (red.): *Zbrodnie okupanta w czasie powstania warszawskiego w 1944 roku (w dokumentach).* Warszawa: wydawnictwo MON, 1962.
- Janusz Dołbakowski, Marian Sojka (wyb. i opr.): *Pamiętamy o Was... Pamięci 30 redemptorystów zamordowanych w Powstaniu Warszawskim.* Pelplin: Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”, 2000. ISBN 83-88487-21-3.
- Piotr Gursztyn: *Rzeź Woli. Zbrodnia nierozliczona.* Warszawa: Wydawnictwo DEMART SA, 2014. ISBN 978-83-7427-869-0.
- Niclas Sennerteg: *Kat Warszawy.* Warszawa: Sensacje XX wieku, 2009. ISBN 978-83-61232-03-2.
- Adam Siwek: *W hołdzie zamordowanym na Woli* (http://web.archive.org/web/20160316062331/http://www.radaopwim.gov.pl/article_details/107/w-holdzie-zamordowanym-na-woli/). radaopwim.gov.pl, 2010. [dostęp 2015-03-02].
- Katarzyna Utracka: *Powstańcze miejsca pamięci. Wola 1944.* Warszawa: Urząd Dzielnicy Wola m.st. Warszawy, 2009. ISBN 978-83-911262-3-3.

Źródło: „https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=30_redemptorystów_zamordowanych_w_powstaniu_warszawskim&oldid=52119515”

Tę stronę ostatnio edytowano 22 sty 2018, 10:16. Tekst udostępniany na licencji Creative Commons: uznanie autorstwa, na tych samych warunkach (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.pl>), z możliwością obowiązywania dodatkowych ograniczeń. Zobacz szczegółowe informacje o warunkach korzystania (http://foundation.wikimedia.org/wiki/Warunki_korzystania).